

ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА МИХАЙЛА КИТРИША ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСОНАЛІЇ ГОНЧАРЯ

Оксана Ликова

(сmt. Опішне, Зіньківський район, Полтавська область)

У статті акцентовано увагу на окремих документальних матеріалах, які зберігаються у Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному. Зокрема, акцентовано увагу на матеріалах, у яких згадано персоналію видатного опішненського гончаря Михайла Китриша. Проаналізовано матеріали, що зберігаються у Гончарській книгозбірні України та Національному архіві українського гончарства. Визначено їхні основні види. Простежено, які відомості про майстра, його життя і творчість можна віднайти у цих джерелах.

***Ключові слова:** Документальна спадщина, архів, бібліотека, Національний музей-заповідник українського гончарства, Михайло Китриш, гончар, Опішне, Україна*

Документальна спадщина зберігається в архівах, бібліотеках, музеях і складається з різних видів та форм документів – як архівних, так і бібліотечних. Ці матеріали є вагомим джерелом вивчення як історичних процесів, так і персоналій окремих особистостей. Інколи вони стають єдиним джерелом необхідної для дослідника інформації.

У даному дослідженні акцентую увагу на постаті Михайла Китриша (21.10.1936 р. н.), який виготовляв традиційний для народного гончарства Опішного посуд (гличики, горщики, макітри, миски, вареничні, чайні та кавові набори тощо), дитячу іграшку, свічники, вази, настінні тарелі, скульптуру тощо. Працював гончар разом із дружиною Галиною Китриш (03.07.1939-20.07.2016), яка прикрашала твори чоловіка мальовкою.

Михайло Китриш – один із українських майстрів-гончарів, чия творчість стала взірцем усталення новітніх традицій у народному гончарстві шляхом переосмислення давніх традиційних форм і декоративних елементів опішненської кераміки. Його діяльність відзначено на державному рівні. Він – член Національної спілки художників України (з 1971) та Національної спілки майстрів народного мистецтва України (з 1998), заслужений майстер народної творчості України (з 1985), лауреат Премії імені Данила Щербаківського (1995) та Державної премії України імені Тараса Шевченка (1999). Майстра нагороджено чисельними дипломами, похвальними грамотами, відзнаками тощо.

Різностороннє дослідження життя й творчості Михайла Китриша постає актуальним завданням сучасної керамологічної біографістики,

оскільки й нині майже немає фундаментальних досліджень персоналій українських гончарів. Одним із джерел для подібних пошуків постають документальні матеріали, у яких висвітлюється постать гончаря, його діяльність, коло спілкування і зацікавлення. Нині найбільшу збірку документальних матеріалів, присвячених особі опішненського майстра, сформовано у Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному (далі – Музей-заповідник). Зберігаються вони у двох структурних підрозділах Музею-заповідника – Гончарській книгозбірні України і Національному архіві українського гончарства.

У фондах Гончарської книгозбірні України сформовано збірку публікацій про життя і творчість Михайла Китриша, яка нараховує понад двісті одиниць. Усі ці матеріали розподіляються за певними блоками. Найбільшу частину становлять публікації, розміщені у популярних періодичних виданнях, переважно, районних і обласних газетах, хоча інколи вони з'являються на сторінках всеукраїнської періодики. Найчастіше відомості про Михайла Китриша друкували «Вечірня Полтава», «Голос Зіньківщини», «День», «Зоря Полтавщини», «Культура і життя», «Молода громада», «Молодь України», «Народна армія», «Наше слово», «Полтавська думка», «Полтавський вісник», «Робоча газета», «Сільський час», «Україна», «Українська культура», «Урядовий кур'єр», «Хрещатик» тощо. У цих повідомленнях і статтях ім'я Михайла Китриша згадувалося, у більшості випадків, коли автори описували певні культурні події, такі як виставки, конкурси, присудження премій, зокрема, Державної премії України імені Тараса Шевченка 1999 року тощо. Є й кілька описових статей, присвячених виключно опішненському гончарю. Загалом ці матеріали часто повторюються і несуть мізерний обсяг інформації про персоналію видатного майстра.

Відомості про Михайла Китриша розміщено й на сторінках наукових журналів і щорічників, таких, як «Мистецтво та освіта», «МІСТ», «Народна творчість та етнографія», «Народне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Українська керамологія», «Український керамологічний журнал». Переважно, це статті дослідників українського народного мистецтва й українського гончарства зокрема – Петра Ганжі, Володимира Данилейка, Нонни Кисельової, Олени Клименко, Наталі Крутенко, Юрія Лашука, Оксани Ликової, Олеса Пошивайла, Михайла Селівачова тощо. Автори цих публікацій звертають увагу на різні аспекти діяльності опішненського гончаря. У цих матеріалах розкрито окремі моменти розвитку гончарства на заводі «Художній керамік», де працював гончар, або у регіоні, описано окремі свята й виставки народного мистецтва, акцентовано увагу на проблемах українського гончарства, що були актуальними в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття. Побіжно відзначається і постать Михайла Китриша у розвитку подій.

Лише у ХХІ столітті почали з'являтися ґрунтовні статті про життя і творчість Михайла Китриша, що пов'язане з науковою діяльністю Олени Клименко, яка системно досліджує гончарство Опішного й нині, і Оксани Ликової, яка ґрунтовно досліджує персоналію майстра.

Ще один напрямок друкованої продукції, що зберігається в Гончарській книгозбірні – каталоги виставок. З кінця 1960-х років Михайло Китриш почав приймати участь у різноманітних обласних і всеукраїнських виставках, і майже на всіх глиняні твори майстра були відзначені нагородами, грамотами чи дипломами. Неодноразово майстер був учасником міжнародних художніх виставок у Бельгії, Болгарії, Великобританії, Канаді, Нідерландах, Норвегії, Польщі, США, Франції, Югославії, Японії. Брав участь у симпозиумах гончарства, конкурсах художньої кераміки, днях ремесел, у традиційних «Днях гончаря» й святах народної творчості, що відбувалися в Україні. Усі виставки народної творчості супроводжувалися публікацією каталогів представлених виробів, що також сприяє атрибуції глиняних виробів народного майстра. Примірники майже усіх цих каталогів є у Гончарській книгозбірні. За ними можна з'ясувати географію і періодичність участі гончаря у виставках, порівняти, які твори були представлені у більшості, яких не було взагалі, простежити активність майстра в порівнянні з іншими опішненськими гончарями тощо. Ці каталоги є унікальним джерелом для дослідження виставкової історії Михайла Китриша.

Не оминули постать Михайла Китриша й укладачі енциклопедичних видань. Про опішненського гончаря розміщено відомості як на сторінках видань обласного характеру, так і в загальноукраїнських довідниках. Його ім'я завжди згадується у статтях про гончарство Опішного, біографічні відомості – у словникових статтях про мистців Полтавщини та в енциклопедіях лауреатів Національної премії України імені Тараса Шевченка. Це суто статистичні відомості.

Найбільше інформації про Михайла Китриша розміщено у монографіях окремих дослідників. У Гончарській книгозбірні України є кілька таких видань, де персоналія опішненського гончаря згадується в окремих розділах. Найбільше матеріалу розміщено у книзі Володимира Качкана «Жива глина» [1, с. 160-171]. Автор присвятив цілий підрозділ видатному гончарському подружжю Китришів. Публікуючи матеріали, отримані під час спілкування з родиною, Володимир Качкан згадує і домашній музей Китришів, і процес підготовки глини, і декорування виробів, і окремі епізоди роботи гончаря на заводі «Художній керамік».

Великий масив документальних матеріалів, що стосуються життя і творчості Михайла Китриша зібрано у Національному архіві українського гончарства Музею-заповідника. Це фотографії, відео- й аудіозаписи, програми мистецьких свят і конкурсів, у яких гончар брав участь. Окремо

збережено документи з особової справи Михайла Китриша, передані керівництвом заводу «Художній керамік». Із середини 1960-х років Михайло Єгорович почав брати участь у різноманітних обласних, всеукраїнських і міжнародних виставках, і майже на всіх із них його глиняні твори були відзначені різноманітними нагородами. Усі грамоти, дипломи, відзнаки, почесні нагороди тощо, яких нині нараховується близько ста одиниць, збережені й доступні для опрацювання науковцями – самі оригінали зберігаються у приватному архіві Михайла Китриша, ксерокопії – у Національному архіві українського гончарства Музею-заповідника. За цими документами можна вивчити виставкову історію творчості Михайла Китриша. Великий масив матеріалу в архіві становлять фотографії, на яких зафіксовано як членів родини гончаря в різні часи, так і різноманітні свята й урочистості, що відбувалися у його житті. Також є ксерокопії фотографій глиняних виробів Михайла Китриша, які зберігаються у гончаря в приватному архіві. До речі, за цими фотографіями можна простежити розвиток творчого пошуку майстра з перших років його гончарної діяльності. Окремо можна виділити аудіозаписи, зроблені під час керамологічних експедицій як до самого гончаря, так і до інших мешканців Опішного, які у своїх розповідях згадували й ім'я видатного односельця. Згадується постать Михайла Китриша і в матеріалах особистих архівів українських керамологів, які сформовано у музейному архіві – Олени Клименко, Лесі Данченко, Олеся Пошивайла тощо. Тож на сторінках друкованих видань, фотографіях, плівках згаданих матеріалів закарбований величезний масив інформації, вивчивши яку можна простежити як творчу історію майстра, так і окремі моменти його життя.

Джерела і література:

1. Качкан Володимир. Жива глина : Мандрівка в минуле та сьогоденне Опішного / Володимир Качкан. – Опішне : Українське Народознавство, 1994. – 232 с.

УДК 903.5(477.53) «637»

КУРГАН ЕПОХИ БРОНЗИ НА ТЕРИТОРІЇ БАЛАКЛІЙСЬКОГО ГОРОДИЩА

**Роман Луговий, Оксана Коваленко
(м. Полтава)**

В статті розглядається випадок виявлення залишків кургану на території центральної частини городища – колишнього сотенного містечка Балаклія, нині села в Великобагачанському районі Полтавської області, експедицією Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка у 2016 р. Курган